

שמחה בחיי תורה ומצוות.

[נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה" פרשת ויגש – שיחה 4.
בהרהר. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

ביקורת על הזדקנות מוקדמת של יעקב אבינו

על הפסוק "הבה נתחכמה לו" (שמות א, י) אמרו חז"ל – "שלושה היו באותה עצה,
בלעם שיעץ לפרעה (לרדות בבני ישראל) – נהרג.

איוב ששתק – נידון ביסורים.

יתרו שברח – זכו בניו וישבו (בסנהדרין) בלשכת הגזית" (שמו"ר א/ט).

שאל הגאון ר' חיים שמואלביץ: תמוה הדבר שאיוב יסבול יסורים יותר קשים ממה שסבל בלעם?
כי בלי ספק יסוריו של איוב למשך י"ב חדשים (עדות ב' עיי"ש ראב"ד ע"פ איוב ז, ג) של שחי'יבש ונידוי'חברתי
וכו' הם קשים לאין ערוך יותר ממיתת בלעם ע"י חרב (במדבר לא, ח) שהיא מיתה מיידית, והיא קלה מכל
שאר מיתות שבית דין ממית (סנהדרין מט:). והרי בסך הכל איוב שתק ולא ייעץ לרעה כמו שעשה בלעם!?
ומשיב על כך (שיחות א, דף ט) כי עצם ההשתהות להשאר במצב של חיים הינה יקר'ערך מאד מאד,
וכל היסורים בטלים לעומתו. כי כל עוד שהאדם הוא חי, הוא יכול לעבוד את קונו. זו היא המתנה
הנפלאה ביותר שה' הקנה לכל חי.

מושג זה מובא ע"י רש"י (לקידושין פ:). על הפסוק 'מה יתאוון אדם חי' - "למה יתרעם אדם על כל הקורות
הבאות עליו, אחר כל החסד שאני עושה עמו שנתתי לו חיים, ולא הבאתי עליו מיתה" עכ"ל.
משל לבן אדם שזכה בזכייה גדולה בפייס, ובאותה שעה נשברה חביתו. האם יחוש לעגמת'הנפש
הקטנה בעת אושרו הגדול? וכך אמר דוד "יסור יסרני יה, ולמות לא נתנני" (תהלים קיח, יח).
כלומר, זה עדיף לו. אמנם לכאורה רובן של הבריות אינן סבורות כך. אבל אין זה רק בגלל הפחד
מצער'היסורין אלא גם משום שאין להם השקפה נכונה מה היא התועלת של כל רגע שהאדם חי.
כדברי הגר"א לפני מותו: כל עוד שהאדם חי על-אדמות, הוא יכול לזכות כל רגע ורגע לקיום מצוה
שהיא יקרה כמו ציצית וכדומה. וזה מה שחז"ל אמרו "יפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים
בעולם הזה מכל חיי עולם הבא" (אבות, ד:). כי כל יצורי העולם הם קבועים וקיימים בדרגתם. כפי
שנסתדרו בסולם החיים, כך הם נשארים. אבל המין האנושי בלבד הוא היחיד עם בחירה חפשית שלו,
ובזה הוא דומה להקב"ה, והאדם עולה ויורד לפי טיב החלטותיו, והוא נמצא במצב של יצירה
מתמדת. הרי בכאן תכונה שהיא אלוהית! (עיין רמב"ם, הלי תשובה הא). ומי שאינו שמח במדרגה רוממה זו
שיש בידו, יש לנו למתוח עליו ביקורת.

"דעת זקנים ובעלי התוספות" (על בראשית מז, ח) מביאים "מדרש אגדה" (לקוח מן ספר קדמון הנושא שם זה, מהדורת ר"ש
באבר, שם על ויחי דף קה). "בשעה שאמר יעקב (כאשר פרעה שאל אותו מה גילו) 'מעט ורעים היו ימי חיי ולא השיגו את
ימי שני חיי אבותי', אמר לו הקב"ה: אני מ'לטת'יך מעשו ומלבן והחזרתני לך דינה וגם יוסף, ואתה
מתרעם על חייך שהם מעט ורעים?! חייך שהם מעט ורעים. שמניין התיבות שיש מן "ויאמר פרעה" עד
"בימי מגורי" (פסוקים חט) הם 33 תיבות, כך יחסרו משנותיך. שלא תחיה כחיי יצחק (180 שנה) אלא
פחות מזה בל"ג שנה" (ולכן יעקב חי רק 147 שנה) עכ"ל.

ודאי פשיטא לנו שלא משום שיעקב האריך בדיבור או קיצר בדיבור הוא הפסיד שנה לכל תיבה
שאמר, כי אין לזה הגיון. אלא שהתורה הקדושה רמזה לנו "אחרי המעשה" מה העונש הזה במספר
התיבות שבפסוק, בבחינת ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא.

אבל לכאורה יש כאן פלא גדול שבמנין שנות עונש של יעקב, התורה משתמשת גם במספר התיבות שבשאלתו של פרעה, מה שיעקב עצמו לא בטא כלל?

אלא תשובת שאלה זו היא, כי עצם המאורע שפרעה הזדקק לשאול את יעקב "כמה ימי שני חייך" מלמדנו שהיה כאן משהו לא תקין. כי משום מה התעניין פרעה? הרי בימים ההם חיו הרבה אנשים עד

גיל 120 (יוסף עצמו חי עד גיל 110 (בראשית נ, כו) ואחיו לוי עד גיל 137, פרקי דר"א, מח, וכן חיי ישמעאל, בראשית כה, יז).

וכאן יעקב היה בסך הכל בגיל 130 (כמו שענה לו) ולמה פרעה שאל אותו? אלא שהצרות והדאגות והמצוקות חרטו שרטוטייגון של פניו של יעקב, עד שנתמלאו קמטים רבים, והיה נראה לכל כמו בגיל 200! ולכן התעורר פרעה לשאול. וכדברי רמב"ן שם: "לא ידעתי טעם הזקן (=יעקב) אבינו מה מוסר הוא שיתאונן אל המלך, ומה טעם לאמר 'לא השיגו ימי שני חיי אבותי' כי אולי עוד ישיגם, ויחיה יותר מהם? ונ"ל כי יעקב זרקה בו שיבה והיה נראה זקן מאד... ואמר פרעה: לא ראיתי זקן כמותך בכל מלכותי" עכ"ל רמב"ן. ולכן על חטא שיעקב כל כך "לקח בעיותיו ללבו" להצטער יתר על המידה על כל

צרותיו (הרי רדף אותו ועש כדי להרוג אותו, וסבל מנכיללבן שהחליף את נשותיו ואח"כ גם החליף את משכורתו עשר מונים, וכן מתפישת דינה, וכן ממכירת יוסף, ונלקח שמעון לבית סהר למשך שנה, ודרישה להפרד מבנימין, והרעב, והיציאה מא"י לרדת מצרימה, והידיעה על הצרות הצפויות לצאצאיו בגולה שם), כל אלו גרמו לו שוב ושוב מיני צער קודר עד שיהיה ניכר ביותר על פניו ופרעה שאל. ולכן גם פסוק זה של שאלת פרעה מצטרף לחשבון, כי גם זה הוא "לא בסדר".

טענה זו של חז"ל מובאת גם כן במדרש ב"ר סוף צ"א: "ויאמר ישראל, למה הרעותם לי להגיד לאיש העוד לכם אחי" (בראשית מג, ז) — "אמר ר' לוי מעולם לא אמר יעקב דבר של בטלה אלא (כך) [כאן]. אמר הקב"ה: אני עוסק להמליך את בנו במצרים, והוא אומר 'למה הרעותם לי? היינו 'למה תאמר יעקב ותדבר ישראל, נסתרה דרכי מ'ה' " (ישעיה מ, כז) ע"כ. כלומר, מי שמתלונן על משפטו של ה', אינו אלא מגלה אידיעה מצדקת ה' וגם חוסר בטחון בה'. ועל חטאים אלו הפסיד יעקב כמעט רבע מחייו.

כך מצאנו אצל שמואל הנביא שגם כן הפסיד 18 שנה מתוך 70 (רבע מחייו) על שהצטער יתר על המידה. "ויהי כאשר זָקַן שמואל" (שמו"א ח, א) והרי רק בן 52 שנה היה, אלא שזָקַן קפצה עליו. אמר ה' "נחמתי כי המלכתי את שְׁאוּל" אמר לפניו "רבש"ע, שְׁקַלְתָּנִי כמשה ואהרן, מה משה ואהרן לא בָּטְלוּ מעשֵׂי ידיהם בחייהם, אף אני לא יתבטל מעשה ידי בחיי". אמר הקב"ה: היכי אעביד? לימות שאול, לא קא שביק שמואל. / לימות שמואל, אדזוטר (=כיון שהוא עדיין צעיר) מרנני אבתריה. (ויהיה בכך חילול ה'). / לא לימות שאול ולא לימות שמואל! כבר הגיעה מלכות דוד, ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלוא נימא. אמר הקב"ה אקפיץ עליו זקנה...

ומי מידחי גברא מיקמי גברא? (ששמואל מת בגלל שהגיעה מלכות דוד)? כן, "על כן חצבתי בנביאים" (הושע ו') [תענית ה:]: הרי לנו מכאן שאם שמואל לא היה לוקח צערו כל כך לליבו, היה יכול לחיות עוד 18 שנה. זוהי הביקורת שחז"ל מתחו.

הבעיה שהבריות מסתבכים בה היא, שהם לא יודעים להוקיר ערכו של הרגע החולף.

מסופר על האדמו"ר ר' חיים אב"ד צרנוביץ (בעל "באר מים חיים", ו"סידורו של שבת") שלא היה ישן בשבתות, לא ביום ולא בלילה. היות שהלימוד בשבתות עולה עד "עולם האצילות", כמו שכתב "בן איש חי" (הקדמה לשמות, שנה ב') כי לכן שעה בלימוד תורה בשבת שוה אלף שעות של לימוד בימות חול, ולכן הוא ערך "משמר" כל ליל שבת בכל שבוע ושבוע, וניצל כל רגע להשגות חדשות. כי הרי בזמן שהאדם ישן, באילוצי הטבע הגופני, האדם מנוע מכל התקדמות רוחנית, ולכן התגבר כארי. זהו "פגעת את שְׁשׁ ועושה צדק" (ישעיה סד, ד) פירש רד"ק "אלו הצדיקים שהיו עושים מצוות בשמחה".

ובאמת השמחה היא תכונה בסיסית בהצלחה בלימוד תורה (אבות ו', מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם). וכפי שכתב שם מהר"ל בפירושו (דף רצז) "כי השמחה מדה גדולה. כי כאשר האדם הוא בשמחה הוא בשלימות ועיי"ז מקבל התורה שהיא שלימות האדם. וכאשר האדם בצער, אז הוא בחסרון ואין מקבל התורה... כי לעומק התורה צריך שתהיה דעתו צלולה".... (עירובין סה).

מה שחז"ל קבעו "חמירא סכנתא מאיסורא" (חולין י.), אין פירושו שעניני הגוף חשובים יותר מאשר עניני המצוות (ח"י) אלא כי ע"י סכנה עלול האדם למות ואז יפסיד כפלי-כפליים יותר מאשר אותה המצוה הבודדה שכעת החסיר בגלל הסכנה. וזה מעין מה שכתב "משך חכמה" (על שמות כא, יד) למה אין בית דין מעניש לזה שהורג נכרי, והרי כתיב "שופך דם האדם באדם דמו יישפך" ומעיר ר' איסי: "תחת שהחמירו (=אחרי מתן תורה), הוקלו"?! (=לא להיענש)? משיב ה"משך חכמה" "משום דקשה בעיני ה' להרוג ישראל" כלומר, אע"פ שאמנם מגיע לו עונש, אבל הרי יפסיד מלהמשיך בחיי תורה ומצוות, ובזה שונה דינו מבן נח ההורג נפש.

ולכן אחרי כל הצרות שעברו על **דוד** (אביו הטריד אותו מביתו, שאול רדף אותו, דואג השמיץ אותו ואחיתופל התחבר למורדים בו, מה שאירע לתמר, מה שאירע לאמנון וכו') בכל זאת אמר: "חִקְרָנִי אֶל וְדַע לִבִּי... וּרְאֵה אִם דָּרַךְ עֹזְבֵי בָּי" (תהלים קלט, כ"ד) כלומר, קיבל הכל בשמחה. "אזמרה לאלהי **פְּעֹדֵי**", זה שעודני חי.

דרגתם של בני הישיבות היא בעשירון העליוני ביותר של הציבור, ומה יוכל לערער שלוותם הנפשית והכרתם את תפקידם? כל טרדות החיים (אע"פ שחייבים ע"פ תורה לטפל בהם) הינם קטני-ערך מלקלקל להם את שמחתם הבסיסית.

(הערה: ע"ע שיחה שניה של פרשת תבוא)